

2

הפתרון סופי

1. מה היה גורל יהודי ברית המועצות תחת הכיבוש הגרמני?
2. אילו צעדים אנטי יהודיים ננקטו בשטחים הכבושים של ברית המועצות?
3. מה היה יחס הגרמנים לאוכלוסייה הכללית באזורי הכיבוש במזרח?
ומה עלה בגורל אלה שניסו לסייע ליהודים?

Все жида города Киева и его окрестностей должны явиться в понедельник 29 сентября 1941 года к 8 часам утра на угол Мельникова и Доктеривской улиц (возле кладбища).

Взять с собой документы, деньги и ценные вещи, а также теплую одежду, белье и пр.

Кто из жидов не выполнит этого распоряжения и будет найден в другом месте, будет расстрелян.

Кто из граждан проникнет в оставленные жидами квартиры и присвоит себе вещи, будет расстрелян.

Наказується всім жидам міста Києва і околиць зібратися в понеділок дня 29 вересня 1941 року до год. 8 ранку при вул. Мельника — Доктерівській (коло кладовища).

Всі повинні забрати з собою документи, гроші, білизну та інше.

Хто не підпорядкується цьому розпорядженню буде розстріляний.

Хто займе жидівське мешкання або розграбує предмети з тих мешкань, буде розстріляний.

Samtliche Juden der Stadt Kiew und Umgebung haben sich am Montag, dem 29. September 1941 bis 8 Uhr Ecke der Melnik- und Dokterivskii-Straße (an dem Friedhofen) einzufinden. Mitzubringen sind Dokumente, Geld und Wertachen, sowie warme Bekleidung, Wäsche usw. Wer dieser Aufforderung nicht nachkommt und anderweitig angetroffen wird, wird erschossen. Wer in verlassenen Wohnungen von Juden wohnt oder sich Gemeindegüter aneignet, wird erschossen.

ההשמדה השיטתית בקייב, אוקראינה

ב-28 בספטמבר 1941, תשעה ימים לאחר כיבוש העיר קייב, פרסמו הגרמנים את ההודעה הבאה:

"כל הז'ידים של העיר קייב וסביבותיה חייבים להתייצב ביום שני 29 בספטמבר 1941 בשעה 8:00 בבוקר בפירת הרחובות מלניקוב (Melnikow) ודוקטייריבסקי (Dokterivskii) (ליד בתי הקברות).

[עליהם] לקחת עמם מסמכים, כסף וחפצי ערך, וגם בגדים חמים, לבוש תחתון וכדומה.

מי מהז'ידים שלא יבצע הוראה זו וימצא במקום אחר - יירה.

מי מהאזרחים שיחדור לדירות שפוננו על ידי הז'ידים וייקח בעלות על רכוש - יירה".

מתוך: יצחק ארד, תולדות השואה: ברית המועצות והשטחים המסופחים, יד ושם, ירושלים, 2004, עמ' 325.

עדותה של דינה ווסרמן פרוניצ'בה

ניצלה מהטבח בבאבי יאר, 29-30 בספטמבר 1941

"הבעל שלי, היה איש רוסי, איבן פרוניצ'ב. אני נראיתי כמו רוסייה. אבל לא נשארתי בבית, כי החלטתי ללוות (ללכת עם) את אבא שלי ואת אימא שלי, ואחר כך לחזור הביתה. הם היו אנשים זקנים ורציני לעזור להם להגיע לבית הקברות.

כאשר הגענו לבית הקברות ראינו הרבה מאד שוטרים אוקראינים וגרמנים, שלקחו מן "הז'ידים" את הבגדים החמים, אחר כך הם שלחו את האנשים לעמק צר - לבאבי יאר. כל היהודים חשבו שהם הולכים לתחנת רכבת. אני המשכתי ללכת עם ההורים שלי. כאשר הגענו לבאבי יאר, נכנסו הרבה מאד שוטרים אוקראינים עם כלבים והתחילו להכות את היהודים. אי אפשר היה לברוח לשום מקום. כולם התחילו לצעוק, כולם בכו, במיוחד ילדים ונשים.

השוטרים צעקו: "להתפשט! מהר! מהר!" ומי שלא התפשט, פשוט קרעו את הבגדים. פתאום שמעתי את הצעקות של אימא שלי: "דינה, דינה שלי, את לא דומה ליהודייה. תלכי מכאן". אמרתי לשוטר שאני באתי עם שני אנשים זקנים ואינני יהודייה, והשוטר אמר לי לשבת על אבן ולחכות עד שיתנו לי רשות לחזור הביתה. כך ישבתי על אחד האבנים וראיתי איך שהורגים את כל היהודים... איך שהורגים את ההורים שלי... איך שהורגים ילדים קטנים...

אחר כך הגיע מפקד גרמני ונתן פקודה, שצריך להרוג את כולם, בלי הבדל. מיד הכניסו אותי לבאבי יאר. בצד שמאל היה קיר ובצד ימין היה בור. הגרמני התחיל לירות והאנשים נפלו לתוך הבור כמו זבובים. נפלתי לתוך הבור. שכבתי על הגופות של האנשים המתים ולא זזתי. אחרי מספר דקות התחילו לכסות את הבור עם אדמה, גם עלי זרקו אדמה. רק בערב, הצלחתי להוריד את האדמה שכיסתה את הגוף שלי, לצאת מן הבור של באבי יאר ולברוח אל היער. באמצע הלילה הגעתי אל הבית של האח שלי. אשתו הפולנייה טיפלה בי ורחצה את הפצעים שלי..."

מתוך: אנטולי קוזניצ'וב, באבי יאר: רומן תעודה, עם עובד, 1971, עמ' 92-74.

הודעת הגרמנים מ-28 בספטמבר 1941, קייב, אוקראינה

דינה ווסרמן פרוניצ'בה, ניצולת שואה. ילידת קייב, אוקראינה

מתוך דו"ח האינזצגרופן על השמדת יהודים באוקראינה

"עניין ממלכתי סודי!
דו"ח מספר 6 של פעולות ומצב האינזצגרופן של משטרת הביטחון והס"ד בברית המועצות
(לתקופה 1.10.41-31.10.41)

יהודים

התמרמרותה של האוכלוסייה האוקראינית נגד היהודים היא גדולה באופן בלתי רגיל, כי מייחסים להם את האחריות לפיצוצים בקייב. כמו כן רואים בהם המלשינים והסוכנים של ה-NKWD, שגרמו לטרור נגד העם האוקראיני. כתגמול על ההצתות בקייב נאסרו כל היהודים וב-29 וב-30 בספטמבר הוצאו להורג סך הכול 33,771 יהודים. זהב, דברי ערך והלבשה מוחזקים במקום בטוח והועמדו לרשות ארגון הסעד הנאצי (NSV) למען צידום של הפולקסדויטשה, ובאופן חלקי גם לעירייה הממונה עבור האוכלוסייה הנצרכת.

ז'יטומיר

בז'יטומיר צריך היה לירות ב-3,145 יהודים, כי לפי הניסיון יש לראות בהם נושאי התעמולה והחבלה הבולשביקית.

חרסון

בחרסון הוצאו להורג 410 יהודים כפעולות תגמול על מעשי החבלה. פתרון השאלה היהודית, במיוחד בתחום שממזרח לדנייפר, מתבצע באופן נמרץ על ידי האינזצגרופן של משטרת הביטחון והס"ד. השטחים שנכבשו לאחרונה טוהרו מיהודים על ידי הקומנדו. תוך כדי כך חוסלו 4,891 יהודים. במקומות אחרים **סומנו היהודים ונרשמו**. על ידי כך היה אפשרי, להעמיד לרשות שלוחות הוורמאכט **קבוצות של פועלים יהודים במספר עד ל-1,000 איש לצורך עבודות דחופות...**

מתוך: יצחק ארד, ישראל גוטמן ואברהם מרגליות, השואה בתיעוד: מבחר תעודות על חורבן יהודי גרמניה ואוסטריה, פולין וברית המועצות, יד ושם, 1978, עמ' 331-332 [ההדגשות במקור].

גורלם של המצילים הלא יהודים

הודעת השלטון הגרמני על הוצאות להורג בלבוב, אוקטובר 1943

"הודעה!"

בשל עבירה לפי סעיף 1. 2. להנחיות למאבק בניסיונות פגיעה בסדר הגרמני לשיקום בגנרל-גוברנמן מתאריך 2/10/1943 (ידיעון ההנחיות במרחב הגנרל-גוברנמן 2/10/1943), נידונו לעונש מוות על ידי בית המשפט של משטרת הביטחון של מחוז גליציה:

1. פבלו קוזיטיס ממלני בעוון השתתפותו בארגונים אסורים.
2. מיכאלו קירבן ממלני בעוון השתתפותו בארגונים אסורים.
3. מיכל טרושקובסקי מדניליץ' בעוון חברות בארגונים אסורים.
4. ולדימיר בויקו מקולוקולין בעוון השתתפותו בארגונים אסורים.
5. מריה קרושקובסקה לבית בובייקובה מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
6. מיכל פיאסטון מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
7. קז'מיז' סקומפסקי מלבוב **על השתתפות במתן מסתור ליהודים.**
8. דז'יסלב קובלצ'יק מלבוב **על מתן מסתור ליהודים** והשתתפותו בארגונים אסורים.
9. נגורני יאן מקורצ'ב באשמת אחזקה בלתי חוקית של נשק.
10. שוש נסטיה לבית דיאצ'נקו מרודנטס **על מתן מסתור ליהודים.**
11. בְּקָר גז'גוז' מלבוב על תמיכה בחבורת עבריינים והתנגדות לשלטון.
12. איז'ק יוליה מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
13. גלינה סלדובסקה לבית קלימנבסקה מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
14. ויקטוריה מלבסקה לבית וילצינסקי מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
15. ברוניסלב יוזפק מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**
16. ומריה יוזפק לבית סלוביץ' מלבוב **על מתן מסתור ליהודים.**

מתוך: זאנה קוובא, האנושות בתהום הגיהנום, ההתנהגות של האוכלוסייה המקומית במזרח גליציה בשנות "הפתרון הסופי" של הבעיה היהודית", מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת, קייב, 2000.

אלכסנדרה קירובסקיה-פבלובה, חסידת אומות עולם

ממכתבה של המטפלת אלכסנדרה קירובסקיה-פבלובה

בזמן הכיבוש הגרמני, הצילה אלכסנדרה קירובסקיה-פבלובה את חווה לויין, ילדה צעירה ילידת 1939. כהוקרה על מעשיה, זכתה אלכסנדרה בתואר חסידת אומות העולם. במכתב שכתבה לאמה של הילדה בתום הכיבוש תיארה את מצבה:

"[...] ליזה, היו לנו (בתקופת הכיבוש הגרמני) צרות גדולות. בינוי 1942, בשנת המלחמה הראשונה, הבנדיטים הגרמנים שרפו את ביתנו וגירשו אותנו עשרה קילומטר מהכפר שלנו. נוסף על כך הם החרימו את כל הבהמות וחלק מהלחם. לאחר מכן כבר בשנת 1943 החלטנו לבנות לנו בקתה קטנה [...], קנינו סוס, פרה, כבשה עם שני עגלים, היו לנו תרנגולות, ברווזונים, רק רצינו לחיות, אבל הנבלות הארורות לא נתנו לנו לחיות. שוב שרפו את הבית והחרימו את כל החיות של המשק [...]. נאלצנו לברוח בלילה אל הפרטיזנים. כמובן לא ניתן לתאר את הכול, אבל הדאגות הספיקו לנו [...] ליזליה, כמה כפרים וכמה בני אדם שרף הגרמני הארור. בסביבותינו, בטווח ארבעה-חמישה קילומטרים שרפו שלושה כפרים, שם נספו יותר מחמש מאות בני אדם. רבים גורשו ללטווייה, אבל אנחנו שרדנו."

מתוך: מאגר חסידי אומות העולם, יד ושם.

אימא של חווה, יליזבטה לויין, פונתה לפנינו ברית המועצות וכך שרדה את המלחמה, אך אביה של חווה לא שרד את המלחמה. הוא נפל בחזית באוגוסט 1941, במסגרת שירותו בצבא האדום.

מתוך הפרוטוקול של ועדת החקירה הסובייטית על טבח המוני יהודים בידי המרצחים הגרמנים בעמק דרוביצקי שבחארקוב, אוקראינה

5 בספטמבר 1943, חארקוב, לאחר השחרור

"... בזמן כיבוש העיר חארקוב בידי הפולשים הגרמנים הנאצים הושמדה באופן שיטתי האוכלוסייה האזרחית של העיר, והאוכלוסייה היהודית הושמדה כליל. המושל הצבאי הגרמני של העיר חארקוב הוציא ב־14 בדצמבר 1941 צו, לפיו חייבים היו כל יהודי העיר להעתיק במשך יומיים את מקום מגוריהם אל צריפי בית החרושת לייצור מכונות. בפקודה הנ"ל נאמר, שהנמנעים מלמלא פקודה זו יומתו בירייה. בצריפים, אליהם נדחקו כל יהודי העיר, היו הדלתות והחלונות שבורים, ברזי המים וכן התנורים הרוסים. לצריפים האמורים להכיל 60-70 איש, נדחקו מאות אנשים. בגטו שהוקם הרעיבו הגרמנים את תושביו, אסרו עליהם לצאת משם לשם הבאת מים או צורכי מזון. בלילות אסרו אף לצאת מהצריפים לצורכיהם. כל המפר את הפקודה ולו במעט-נורה מיד. רבים מתושבי הגטו חלו ומתו. גוויות הנספים נשארו מונחות בצריפים, נאסר להוציאן משם. האזרחית צ'רננקו־נאזביץ' אנה יוסיפובנה, שהצליחה להימלט מהמחנה, הצהירה:

"ב־28 בדצמבר 1941 בערב פרצו הנאצים אל הצריפים, הוציאו משם כ־60 איש ובו במקום רצחום ביריות. הוצאות להורג כגון אלו היו שכיחות"...

חברי הוועדה:

יו"ר הוועדה: פרופאטילוב א"א

יו"ר הוועד הפועל של מועצת העיר חארקוב סליוואנוב א"א

נגרל מאיור טרופאנוב נ"א

מיופי כוח הוועדה הממלכתית המיוחדת...

הכומר הבכיר של הכנסייה ע"ש פוקרוב קאמישאן א"י

נציג הוועד הפועל של מועצת העיר חארקוב קארפנקו ו"ו

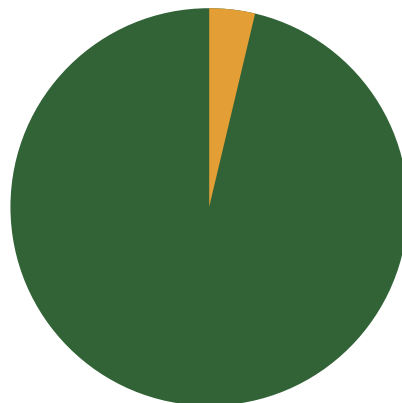
הפרופסורים: שבצוב, קודינצב, מאקלצוב, קאטקוב."

מתוך: יצחק ארד, ישראל גוטמן ואברהם מרגליות, השואה בתיעוד: מבחר תעודות על חורבן יהודי גרמניה ואוסטריה, פולין וברית המועצות, יד ושם, 1978, עמ' 336-339.

אומדן היהודים שנספו ושניצלו, לפי נתונים של הרפובליקות הסוייבטיות:

רפובליקה	נותרו בשטח הכבוש	ניצלו	נספו	אחוזי נספו
ביילורוסיה	600,000-570,000	18,000-14,000	582,000-556,000	97.5%
אוקראינה	1,475,000-1,550,000	32,000-23,000	1,518,000-1,452,000	98%
רוסיה	75,000-60,000	5000	70,000-55,000	91%
מולדביה	227,000-232,000	51.000-53.000	179,000-176,000	77%
ליטא	210,000-205,000	10,000-9,000	200,000-196,000	95%
לטוניה	75,000-74,000	1000	74,000-73,000	98%
אסטוניה	1,500-1,000	-	1,500-1,000	100%
סך הכל	2,743,500-2,612,000	119,000-103,000	2,624,500-2,509,000	96%

96% נספו ■
4% שרדו ■

מתוך: יצחק ארד, תולדות השואה: ברית המועצות והשטחים המסופחים, יד ושם, ירושלים, 2004, עמ' 1014.